

Indsatsplan for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo i Tønder Kommune.

Revideret 2017

Forord

Med denne reviderede indsatsplan for bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo, fortsætter Tønder Kommune de langsigtede bestræbelser for at dæmme op og slutteligt udrydde Kæmpe-Bjørneklo på alle arealer i kommunen. Indsatsplanen er revideret i forhold til indsatsplanen fra 2009. På grund af forrige års erfaringer med bekæmpelsen, og en nedgang i antallet af forekomster, er krav om bekæmpelse nedsat fra 3 til 2 gange. Derudover er der ikke indholdsmæssige ændringer i forhold til sidst vedtagne indsatsplan.

Kommunerne har forpligtet sig til at sikre en høj *biologisk mangfoldighed* bl.a. ved tilslutning til Countdown 2010 deklARATIONEN i januar 2008 og gennem vedtagelsen af en lokal Agenda 21 Strategi. Et af virkemidlerne er at begrænse invasive arter i landskabet dvs. begrænse indførte planter og dyr, som udkonkurrerer andre arter og derved forarmer naturen. Kæmpe-Bjørneklo er den mest kendte invasive plante, og der er gennem lovgivning åbnet mulighed for at kommunerne kan sætte ind med bekæmpelse på både offentlige og privatejede arealer.

Før kommunesammenlægningen har de gamle kommuner udført bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo på egne arealer i meget varierende grad og med vekslende effekt. Denne indsatsplan har til formål at sætte bekæmpelsen i faste rammer med en ensartet og målrettet indsats i hele Tønder Kommune.

Udarbejdet af Tønder Kommune
Teknisk Forvaltning
Miljø og Natur

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Indledning	4
Formål.....	4
Baggrund	4
Lovgrundlag	4
Hvem og hvad er omfattet af planen.....	4
Frist for bekæmpelse	4
Beskrivelse af Kæmpe-Bjørneklo	5
Historie.....	5
Arten og forvekslingsmuligheder	5
Bekæmpelse	8
Kortlægning	8
Bekæmpelsesmetoder	8
Rødstikning	8
Slåning	8
Afgræsning	8
Skærmkapning	9
Jordbehandling	9
Kemisk bekæmpelse – sprøjtning/pensling	9
Andre bekæmpelsesmetoder.....	9
Anbefalinger.....	10
Litteratur og Links.....	11
Ordforklaring	12

Indledning

Formål

Formålet med indsatsplanen er at sikre at Kæmpe-Bjørneklo bekæmpes i hele kommunen, inden den når at sprede frø og formere sig. Planten skal bekæmpes hvert år evt. flere gange i løbet af vækstsæsonen.

Baggrund

Der findes i Danmark ca. 1450 forskellige plantearter. Hovedparten af disse betragtes som *hjemme-hørende*, mens resten betragtes som *indførte*. De indførte planter er af forskellige omveje kommet til landet og er nu tilpasset vækstbetingelserne her, med større eller mindre succes. Nogle af de indførte planter er uønskede og betragtes som landskabsukrudt. Én af de mest aggressive arter er Kæmpe-Bjørneklo, som trives rigtig godt på de fleste *lokaliteter* i Danmark og breder sig specielt langs vandløb og på engarealer.

Lovgrundlag

Folketinget vedtog i juni 2004 "Lov om drift af landbrugsjorder", der bl.a. gjorde det muligt at styrke indsatsen mod Kæmpe-Bjørneklo. Loven er senest ændret i marts 2017¹. Reglerne for udarbejdelse af kommunale indsatsplaner og retningslinjer for, hvordan kommunerne skal varetage opgaven, er beskrevet i en bekendtgørelse².

Hvem og hvad er omfattet af planen

Hele Tønder Kommune er omfattet af indsatsplanen. Med en endelig vedtaget og offentliggjort indsatsplan kan ejere eller brugere af arealer pålægges at bekæmpe planten i overensstemmelse med indsatsplanen. Forpligtelsen til bekæmpelse gælder alle grundejere / -brugere i kommunen dvs. både private og offentlige. Efterkommens påbuddet ikke inden for en aftalt frist, kan kommunen foretage bekæmpelsen, og ejeren eller brugeren kan straffes med bøde. Bødestørrelsen svarer til besparelsen ved ikke at have foretaget bekæmpelsen plus et grundbeløb. Med indsatsplanen får kommunen et godt værktøj til at gennemføre en koordineret bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo.

Frist for bekæmpelse

Planten skal bekæmpes således, at den på intet tidspunkt får mulighed for at sætte frø. Der er ofte behov for at bekæmpe den både i foråret og i løbet af sommeren. Tønder Kommune fører løbende tilsyn med om planten er tilstrækkeligt bekæmpet.

¹ Lov 434 af 09-06-2004 om drift af landbrugsjorder, jf. lovbekendtgørelse 11 af 04-01-2017

² Bekendtgørelse om bekæmpelse af kæmpebjørneklo nr. 871 af 27. juni 2016

Beskrivelse af Kæmpe-Bjørneklo

Historie

Kæmpe-Bjørneklo stammer fra Kaukasus og blev indført til haver i Danmark i 1870. Den trivedes fint, og til at begynde med spredte den sig kun lidt. I 1950'erne var Kæmpe-Bjørneklo stadig ualmindelig i Danmark. Haveejere såede eller plantede den imponerende plante i haven, og mange tørrede de store skærme til dekorationsbrug. Arten blev dermed spredt til nye voksesteder.

Efter 50 -100 år har arten spredt sig voldsomt og ukontrollabelt. I dag er den et stort problem langs vandløb, i moser, enge og strandenge, i skove, rekreative områder og andre åbne arealer i hele det nordlige, vestlige og centrale Europa.

Arten og forvekslingsmuligheder

Betegnelsen Kæmpe-Bjørneklo anvendes som en fællesbetegnelse og dækker i virkeligheden over tre arter. De tre arter er *Heracleum mategazzianum*, *H. sosnowskyi* og *H. persicum*, hvoraf førstnævnte er den mest udbredte og den eneste, der findes i Danmark (Nielsen et al., 2005). I Danmark findes i forvejen planten Almindelig Bjørneklo, som kan forveksles med Kæmpe-Bjørneklo. Andre skærmpflanter som Grønblomstret Bjørneklo, Strandkvan og Angelik kan også forveksles, men ingen af disse arter er landskabsukrudt og bør derfor ikke bekæmpes. Det vigtigste kendetegn til at skelne Kæmpe-Bjørneklo fra de nævnte arter er: Højden (over 2-3 m) og den store brede *skærm*.

Figur 1: Kæmpe-Bjørneklo

Figur 2: Strandkvan

Udseende og vækst

Kæmpe-Bjørneklo er en *flerårig* plante, som de første år lever *vegetativt* dvs. uden at sætte blomster. Jo bedre vækstbetingelserne er, jo hurtigere indtræffer blomstringen og hvis de er dårlige kan blomstringen udskydes yderligere. I sådanne tilfælde kan planten blive op til 12 år gammel (Nielsen et al., 2005).

Planten bliver som regel i det andet år 2-4 m høj. Stængelen kan være op til 10 cm tyk og er stivhåret med røde pletter. Bladene er store og saftiggrønne, ofte meterlange og *fjersnitdelte*. Blomsterne er små og hvide eller hvidgule og sidder i store skærme, der kan være over en halv meter i diameter. Hver skærm har 30-150 skærmstråler, og der kan være mere end 20.000 blomster på en enkelt plante. Blomstringen varer typisk fra juni til august (Nielsen et al., 2005).

Figur 3: Kimplantens og bladenes udvikling hos Kæmpe-Bjørneklo. Fra Nielsen et al., 2005

Spredning

Bjørneklo blomstrer i juni og juli og bestøves af insekter. Resultatet er over 50% spiredygtige frø, der modnes og spredes i august til oktober. Kæmpe-Bjørneklo formeres og spredes udelukkende ved hjælp af frø. Én plante kan blive til op i mod 12.000 planter, der tilsammen kan producere 60 millioner frø - på bare 2 år! Frøene kan bevare spireevnen i jorden i omkring 3 år. Frøene er flade, lette og hindeagtige og kan blæse langt omkring. Desuden flyder frøene fint i vand, og da Bjørneklo gerne vokser langs med vandløb, kan den sprede sig langt omkring i et større vandløbssystem og derfra f.eks. ind på vandløbsbræmmer, i enge og overdrev.

Voksesteder

I mange år har man troet, at Bjørneklo hovedsageligt vokser langs vandløb. Det har dog igennem årene desværre vist sig, at planten ikke holder sig til denne ene type af lokalitet. De findes nu på alle typer af arealer, der ikke er i regelmæssig dyrkning inkl. haver og offentlige opholdsarealer.

Bjørneklo som skadevolder

I mørket under Bjørnekloplanterne kan andre planter ikke trives. Fugle, sommerfugle og de fleste andre dyr vil heller ikke leve under Bjørneklo. Kun nogle få insekter og snegle kan leve her. Den fortrænger på den måde andre plantearter og modvirker en mangfoldig flora og fauna, hvor den gror.

Hvor planterne vokser i større sammenhængende arealer, er der risiko for jorderosion om vinteren, hvor planten visner ned og efterlader jorden bar. Dette er især et problem langs vandløbene.

Bjørneklo er sundhedsskadelig for mennesker. Ved berøring udskiller planten en saft, der indeholder et stof, som i kombination med sollyset giver forbrændinger på huden. Denne *fototoksiske* reaktion indtræffer ca. 15 minutter efter berøring af planten. Egenskaben stiller ekstra krav til udstyr og mandskab i forbindelse med opfyldelse af målene i indsatsplanen.

Arbejds miljø ved rydning

Ved arbejde med rydning af Bjørneklo bør alle kropsdele være dækket af beskyttende tøj. Syntetisk, vandafvisende materialer foretrækkes. Der bør bæres lange handsker, og der skal benyttes beskyttelsesbriller eller visir.

Hvis man får saften fra planten på sig, skal man vaske grundigt med vand og sæbe og skærme huden mod sollys i mindst 48 timer. Lægen kontaktes med det samme efter omfattende kontakt, eller hvor der er børn involveret.

Bekæmpelse

Kortlægning

Tønder Kommune foretager en registrering af alle forekomster af Kæmpe-Bjørneklo i kommunen. Kommunen modtager derudover gerne henvendelser fra borgere om konstaterede bestande af Kæmpe-Bjørneklo. Borgere kan henvende sig til kommunens Tekniske Forvaltning eller direkte til miljømedarbejder i Team Natur og Vandløb, Lisbeth Johannsen på tlf. 74 92 92 80 eller via mail til li-sc@toender.dk

Bekæmpelsesmetoder

Den primære bekæmpelsesstrategi består af hindring af frøenes spredning til voksesteder uden eksisterende bjørneklobestande. Registrerede arealer slås af, så frøstandene ikke udvikler levedygtige frø. Årets første afslåning skal helst foretages inden planterne sætter blomst, således at frøsætning undgås. Afslået materiale skal fjernes fra arealet og destrueres, da store mængder af afhugget materiale skader det oprindelige plantedække. Det anbefales, at det afhuggede materiale brændes, da frøene kan bevare spireevnen i omkring 3 år. Det afslåede materiale må ikke afleveres som haveaffald på kommunens genbrugs-pladser. Hvis det afslåede materiale afleveres på kommunens genbrugspladser SKAL det afleveres og behandles som brændbart materiale.

Den sekundære bekæmpelsesstrategiomfatter en række mekaniske og manuelle metoder, græsning og kemisk bekæmpelse.

Rodstikning

Rodstikning er en effektiv men arbejdskrævende metode til bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo. Ved mindre bestande, foretages rodstikning ved, at roden kappes 10 – 15 cm under jordens overflade. Der kan med fordel anvendes en bjørneklospade. De afskårne plantedele trækkes op af jorden og efterlades til udtørring. Afhængigt af områdets tilgængelighed og tætheden af planter kan der rodstikkes 100 – 300 planter i timen. Rodstikningen foretages i april - maj med en opfølgning i juni.

Slåning

Manuel slåning af Kæmpe-Bjørneklo er en mulig metode for mindre bestande, mens mekanisk slåning af Kæmpe-Bjørneklo er en nyttig bekæmpelsesmetode til større bevoksninger. Planterne vil hurtigt efter slåning danne nye skud, hvorfor slåningen skal gentages flere gange i løbet af en vækstsæson. Effekten af slåning som bekæmpelsesmetode er, at de gentagne slåninger udsulter planterne, og at blomstring og frøsætning kan forhindres. Det er vigtigt at forhindre, at nogle planter blomstrer og sætter frø mellem slåningerne. Man skal være opmærksom på, at enkelte planter kan sætte nye skud og blomstre på korte stængler. Årets første slåning skal foretages inden planterne sætter blomst (april – maj), således at frøsætning undgås. Herefter gentages behandlingen med 3 til 4 ugers mellemrum, indtil vækstsæsonen er overstået uden blomstring.

Afgræsning

Græsning er en effektiv bekæmpelsesmetode overfor større bestande af Kæmpe-Bjørneklo. Især om foråret er græsningen effektiv. Når dyrene æder de unge planter efterhånden, som de kommer op, sætter Kæmpe-Bjørneklo straks nye skud, og når de ligeledes straks bliver ædt, ender planten med at blive udsultet og dø. Det er vigtigt, at græsningstrykket er tilstrækkeligt højt.

Får er specielt egnede i forbindelse med bekæmpelse, da de foretrækker Kæmpe-Bjørneklo frem for græs, hvilket ikke er tilfældet for kvæg og heste. Hvis får sættes ud i april i så stort tal, at de vil kunne æde de fremspirende skud i takt med, at de dukker op, vil planten helt kunne udryddes på få år. Ved tætte bestande af Kæmpe-Bjørneklo anbefales et højt græsningstryk i foråret (20 – 30 får pr. ha.), og at det sænkes i slutningen af juni (5 – 10 får pr. ha.), når planternes vækst er svækket. I forbindelse med græsning er det også vigtigt at bekæmpe de planter, der eventuelt måtte findes udenfor indhegningen.

Skærmpkning

Skærmpkning kan benyttes på alle arealer. Det er dog en arbejdskrævende og ubehagelig metode, fordi det er svært helt at undgå at komme i kontakt med den giftige saft fra planterne. Skærmpkning kan ikke betragtes som egentlig bekæmpelse men kun som hindring af spredning af frø. Hvis skærmpkningen foretages på det rette tidspunkt, kan den dog føre til, at den enkelte plante dør, da alt plantens oplagrede energi er gået til blomstring og dannelse af frø. Ved skærmpkning skal skærmen skæres af, efter at planten har blomstret, men inden der er dannet frø, hvilket falder indenfor perioden juni - juli. Hvis skærmene afskæres for tidligt risikeres det, at planten sætter nye blomster allerede samme år, eller at den overlever og blomstrer det følgende år. Det vil dog altid være bedre at kappe skærmen for tidligt end for sent, alternativt bør planten i dette tilfælde rodstikkes. Da frøene kan eftermodne på de afskårne skærme, er det vigtigt, at disse indsamles og destrueres. Det anbefales, at de indsamlede skærme brændes.

Jordbehandling

Forskellige former for jordbehandling, pløjning, harvning eller fræsning kan være effektivt i områder, hvor det er muligt at komme til med maskiner. Det giver mulighed for at bekæmpe store arealer på kort tid. Man skal dog være opmærksom på, at fræsning kan fremme spredning af andre uønskede planter som f.eks. rød hestehov. Behandlingen skal gentages mindst et par gange i løbet af sommeren, da det må forventes, at der fremspirer nye planter efter behandlingen, og enkelte gamle planter skyder igen. Kan evt. kombineres med efterfølgende slåning. Der må ikke jordbehandles i naturområder, på gamle græsningsarealer, brakarealer og hvor der er 2 meter bræmmer til vandløb.

Kemisk bekæmpelse – sprøjtning/pensling

Glyphosat er det eneste pesticid, der er godkendt til bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo i Danmark. Glyphosat er det aktive stof i bl.a. Roundup. Hvis man anvender kemisk bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo, bør det ske i slutningen af april, inden de store planter dækker de nyspirede planter, således at de ikke rammes af sprøjtegiften. Det er nødvendigt at gentage behandlingen i maj for at bekæmpe de spæde kimplanter (nyspirede planter), der ikke blev ramt ved den første behandling. Den opfølgende behandling med sprøjtemiddel bør senest iværksættes 10 – 14 dage efter den første behandling. Som afslutning på en kemisk bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo skal der foretages en gennemgang af området i september, hvor eventuelt overlevne planter rodstikkes. Da glyphosat skader andre planter end Kæmpe-Bjørneklo, bør behandlingen være så målrettet de enkelte planter som muligt ved enten afskærmet sprøjtning eller pensling af enkeltplanter. Bredsprøjtning af større arealer bør helt undgås, da der er risiko for at området naturlige flora rammes, og at giften spredes til det omgivende miljø. Endvidere skal den enkelte lodsejer være opmærksom på, at der på en række arealer kan være begrænsninger i forhold til brugen af sprøjtemidler. Begrænsningerne kan bl.a. gælde arealer, der er omfattet af § 3 i Naturbeskyttelsesloven, langs vandløb, vandhuller og søer, på brakmarker, på arealer hvor der gives tilskud fra MVJ-ordningen (Miljøvenlige Jordbrugsforanstaltninger) og på arealer med økologisk jordbrug. I forbindelse med en eventuel brug af ukrudtsmidler til bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo påhviler det den enkelte lodsejer at overholde gældende lovgivning.

Tønder Kommune arbejder målrettet på at begrænse brugen af sprøjtemidler og opfordrer derfor til, at man kun anvender sprøjtemidler i forbindelse med bekæmpelsen af Kæmpe-Bjørneklo, hvis anden metode ikke er praktisk mulig.

Andre bekæmpelsesmetoder

Gennem tiden er der beskrevet en række alternative metoder til bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo, som ikke er godkendte, og hvor der er risiko for forurening af jord- og vandmiljø. Brugen af flydende gas er for nylig blevet patentanmeldt og virker lovende, ligesom brugen af ultraviolet lyst i øjeblikket er under udvikling.

Anbefalinger

Officielle anbefalinger er sammenfattet i oversigten herunder fra Nielsen et al., 2007.

	Manuelle metoder				Maskinelle metoder			Ændret drift af arealet	
	Rodstikning (side 11)	Slåning (side 13)	Skærmkapning (side 15)	Sprøjtning (side 17)	Jordbehandling (side 21)	Slåning (side 23)	Sprøjtning (side 25)	Genopdyrkning (side 29)	Græsning (side 31)
Enkelte planter og små bevoksninger									
Vandløbskant, 2-meter bræmme, hegn, remiser mm.	😊	😐	😐	😐	😞	😐	😞	😞	😐
Enge og naturarealer	😊	😐	😞	😞	😞	😐	😞	😞	😊
Landbrugsarealer	😊	😐	😞	😊	😊	😐	😊	😊	😐
Store bevoksninger (hundreder af planter)									
Vandløbskant, 2-meter bræmme, hegn, remiser mm.	😐	😐	😞	😐	😞	😐	😞	😞	😐
Enge og naturarealer	😐	😞	😞	😞	😞	😐	😞	😞	😊
Landbrugsarealer	😞	😞	😞	😊	😊	😐	😊	😊	😊

Vær opmærksom på, at der kan gælde særlige regler på naturarealer og braklagte arealer

Figur 5: Oversigt over bekæmpelsesmetoder. Nielsen et al., 2007.

Litteratur og Links.

Nielsen, C., H.P. Ravn, W. Nentwig og M. Wade (red.), 2005. Kæmpe Bjørneklo. Forebyggelse og bekæmpelse. Strategi for håndtering af en invasiv plante i Europa. *Skov og Landskab Danmark*, Hørsholm, 44 pp.

www.giant-alien.dk

Nielsen, C., Lausen, Jakob og Svart, Hans Erik. (Søren Gabriel rec.) 2007. Praktisk bekæmpelse af bjørneklo. Hedeselskabet, Orbicon og HedeDanmark.

www.hedeselskabet.dk/bjorneklo

Informationsside om Invasive Arter.

www.skovognatur.dk/Natur/invasivearter/

Plantedirektoratets informationsside om Kæmpe-Bjørneklo

www.pdir.dk/default.asp?ID=8370

Sådan bekæmpes Kæmpe-Bjørneklo. Folder udgivet af Skov- og Naturstyrelsen. 2001

www.skovognatur.dk/Udgivelser/Tidligere/2001/udenbrugafsproejtegifte.htm.

Bekendtgørelsen om bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo

www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=8341

Region Syddanmarks hjemmeside om Countdown 2010

www.regionsyddanmark.dk/wm229605

Tønder Kommunes Countdown 2010 deklARATION

www.regionsyddanmark.dk/wm231971

Tønder Kommunes hjemmeside

www.toender.dk

Ordforklaring

Biologisk mangfoldighed: Mangfoldigheden af alt biologisk liv og processer, herunder alle de gener arterne er opbygget af, samt landskabstyper og naturtyper, som arterne indgår i.

Fjersnitdelte: Når bladene har form som en fjer med mange snit ind til midten. Som et bregneblad.

Flerårig: Nogle planter vokser op, blomstrer og sætter frø inden for det samme år. Disse planter kaldes énårige planter. Flerårige planter har en periode på minimum ét år, hvor planten gror sig stor uden at sætte blomster. Det sker først i et senere år.

Fototoksiske: Når et stof giver en allergisk reaktion eller betændelsestilstand i huden og lys er nødvendig for at reaktionen optræder.

Hjemmehørende: Definitionen på en hjemmehørende art er ikke altid entydig. Normalt regner man de arter, som selv er indvandret til landet, som hjemmehørende.

Indførte: Indførte arter, er arter, der modsat de "hjemmehørende" regnes som værende indslæbte til landet.

Lokalitet: Lokaliteten er det voksested en plante har. Lokaliteten kan således beskrive både det geografiske sted og typen af voksested.

Skærm: Blomsterne sidder i en skærm som vi f.eks. kender fra hyldeblomster.

Vegetativt: Når planten gror og evt. sætter skud uden at den sætter blomster og producerer frø.